

A professor és a fesztivál drámája

Venecia, szeptember 6.

Az idei velencei fesztivál inkább a viták fesztiválja, mint a filmeké. Az eddig bemutatott, javarészt közepszerű műveknél sokkal érdekesebb, ami a vetítőtermeken kívül történik. Az események meglehetősen ellentmondásosak és zűrzavarosak, a külföldinek nehéz kiismernie magát az olasz művészeti közélet belső erőviszonyaiban és harcaiban. Annyi azonban a külső szemlélő számára is bizonyos, hogy ez a vita már régen nem filmesztétikai vita csupán, itt már a rendőrség fizikai erőszakának „érve” is megszólalt.

Az Unita kritikusa a „rendőrök fesztiváljának” nevezte az idei film-szemlét. Valóban: a fesztiválpalota környékén csoportosan álldogálnak a rendőrök és az olasz újságírók szerint a fesztivál rendezvényein állandóan jelen vannak a civilruhás rendőrök. A „Film és politika” címmel meghirdetett vitán például az egyik felszólaló rámutatott egy bar-

na és egy szürke öltönyös úrra az utolsó sorban, s kérdést intézett a fesztivál vezetőségéhez: hogyan gondolják, hogy amíg a rendőrség képviselésében ez a két úr itt van a teremben, szabad és őszinte vita alakulhat ki a filmről és politikáról? A szürke és a barna ruhás úr zavartan állta a rájuk irányuló tekinteteket és — hallgatott.

Luigi Chiarinit, a fesztivál igazgatóját azzal vádolják, hogy lepakolt a hatalommal és a rendőrséggel. Hogyan jöhetett létre az a paradox helyzet, hogy Chiarini professor — akit a hivatalos szervek, a producerek, s mindazok, akiknek érdekében áll Venecia idegenforgalmának növelése, hosszú évek óta azzal támadnak, hogy tönkretette a fesztivált, mert megszüntette a turistákat idecsődítő sztárparadét, a fesztivál minden külsőségeit, s a haladó művészi törekvések előtt nyitotta meg a film-palota kapuját — most baloldali barátainak bojkottjával is szemben ta-

Liliana Cavani: Galileo

Liliana Cavani filmjének egyik jelenete

lálta magát? Próbáljuk meg a történeteket időrendi sorrendben, a lehetőség szerint logikus összefüggésben elmondani.

A baloldali filmművészek és film-újságírók egy csoportja követeli a fesztivál elavult felépítésének megváltoztatását, amelyre mi sem jellemzőbb, mint hogy alapítási okmányát annak idején még Mussolini írta alá. Véleményük szerint a fesztivál szelleme Chiarini minden haladó törekvése ellenére is, a hatalom társadalmi és gazdasági struktúráját tükrözi vissza és radikálisan meg kell változtatni a gazdasági és hatalmi viszonyokat, amelyek a filmművészetet befolyásolják. Az ANAC, az olasz filmművészek szövetsége jelképes jelentőséggel javasolta a fesztivál „békés elfoglalását”, a filmalkotók önkormányzatának megvalósítását, tekintet nélkül a producerek érdekeire. Chiarini és a hivatalos szervek visszautasították az indítványt, bár egy ideig úgy tetszett, mintha hajlandók lennének a tárgyalásra. Az ANAC bojkottot hirdetett a fesztivál ellen, de az olasz filmművészek másik szervezete, amelynek Pietro Germi az elnöke, nem értett egyet a bojkottal.

A fesztivál műsorára kiválasztott külföldi filmek alkotóinak egy része az olasz filmesek harca iránti szolidaritásból visszavonta filmjét a versenyből. Így a csehszlovák Juro Jakubisko *Szőkevények* című filmjét, a jugoszláv Purisa Djordjevic *Déljét*, Peter Brook, a világhírű angol színházi rendező *Hazudj nekem* című filmjét, a francia Marin Karmitz *Hét nap valahol máshol* és Pier Paolo Pasolini *Teoréma* című művét. Visszavonták a magyar filmeket is, Kovács András *Falak-ját*, Jancsó Miklós *Csend és kiáltás-át*, amelyet az olasz lapok egyébként a velencei fesztivál nagydíja, az Aranyoroszlán legfőbb esélyeseként emlegettek. A „contestator”-ok, a fesztivál ellenzőinek csoportja megpróbált ellenfesztivált szervezni Velence egyik kis mozijában, nyolc visszavont filmet szándékoztak bemutatni, amelyek — ez ma, amikor a fesztivál műsorának nagyobbik felét levették, már nyilvánvaló — lényegesen magasabb művészi színvonalat képviseltek volna, mint a jelenlegi hivatalos fesztivál.

Az ellenfesztivál terve azonban megghiúsult, nem sikerült mozitermet szerezni. A hivatalos fesztivál meg-

nyitását két nappal el kellett halasztani. Amikor a baloldali filmek augusztus 27-én a Volpi-teremben gyűléseztek és az engedélyezett idő leteltével a rendezőség felszólítására nem voltak hajlandók a termet elhagyni, a kivezényelt rendőrök a jelenlevőket kezüknél-lábuknál megragadva, erőszakkal kidobálták az utcára. Addigra odakint már gyülekeztek a velencei hoteltulajdonosok és idegenforgalmi érdekeltségek által felbízott jobboldali elemek és a fesztivál iránt rokonszenvűknek tettlegességgel adtak nyomatékot. Chiarini professzor másnap nyilatkozatban jelentette ki, hogy nem ő hívta ki a rendőrséget, az események könyörtelen logikája azonban, a „velünk vagy ellenünk” kompromisszumot nem ismerő törvénye, talán szándéka ellenére is, egyre inkább a hivatalos hatalom oldalára állítja.

A Lido elegáns sétányán, Velence szűk kis utcáiban megjelentek a házak falán a „contestator”-ok plakátjai. Talán nem árt, ha a kiáltvány szövegét teljes egészében idézzük, némiképp megvilágítva ezzel a bojkottálók álláspontját:

„Miért mondunk nemet a filmsz-

tiválra? Nagyon röviden csak három egyszerű kérdésre reflektálunk.

1. Ki az, aki ma védelmezi a velencei filmfesztivált? Ugyanazok a politikai erők, ugyanazok a gazdaságilag a jobboldaltól függő újságok, amelyek még tegnapig a leghevesebben támadták Luigi Chiarini igazgatását, amelyet túlságosan »kulturálisnak« minősítettek.

2. Miért védelmezik *ma*? Mert megértették, hogy a művészek, a diákok és azok a politikai erők, amelyek ellenzik a fesztivált, ugyanazok az erők, amelyek *ma* meg akarják változtatni az olasz valóságot. Mert megértették, hogy a harc ez ellen a fesztivál ellen része a nagy harcnak, amelyet a gyári munkások és a diákok, a déli vidékek szegényei és az északi falvak lakosai folytatnak Olaszországban az ipari és kulturális struktúra radikális megváltoztatásáért.

Mit nem értett meg a fesztivál igazgatója? Hogy a harcot a »kulturáért« ma nem a »jó filmek« kiválasztásával, vagy a kötelező szmokingviselés eltörlésével kell megvívni. Hogy az egyetlen mód, hogy ne váljon a kultúra ellenségévé, ha beadja lemondását. Hogy csak két választási lehetőség áll előtte: velünk tiltakozni, vagy megmaradni igaz-

Barry Shears: Vadak az utcán

Marie-France Pisier és Samy Frey, A napok tajtékjai című filmben

gatói foteljében, fantomjaként az olasz társadalom idejétmúlt erőinek és a ... rendőrségnek.”

Chiarini professzor helyzete nem irigylésre méltó. Ebben az esztendőben két tűz közé került. Nemcsak a baloldali filmesek csoportja, de a nagy producerek is — nyilvánvalóan éppen ellentétes okból — bojkottálták fesztiválját. Chiarini az előző években nem volt hajlandó a Mostra műsorára tűzni a világsztárokat felvonultató szuperprodukciókat, ma, amikor az olasz és nemzetközi filmgyártás nagy egyéniségei is egyre inkább ki vannak szolgáltatva a hatalmas filmvállalatoknak, a producerek közös ellenakciójának következtében nem szerepelnek műveikkel a fesztiválon. Az elkészült film nem a művész, hanem a producer jogi tulajdona. Ennek a felemás helyzetnek elég szemléletes példáját mutatta az idei fesztivál egyik legnagyobb port felvert eseménye. Pier Paolo Pasolini, a neves olasz regényíró és filmrendező, a bojkott egyik leghevesebb szószólója, mint

már írtuk, visszavonta művét a versenyből, producere azonban (aki egyébként a fesztivál mellett állást foglaló Rossellini unokaöccse), nem volt hajlandó tudomásul venni a szerző döntését.

A *Teorema* versenyben maradt és az újságok napok óta az Aranyoroszlán esélyeseként reklámozzák. Az újságírók részére fentartott vetítésen Pasolini megjelent a vászon előtt, kijelentette, hogy filmjét akarat ellenére vetítik és felhívta az újságírókat, legyen bátorságuk demonstrációképpen vele együtt kivonulni a teremből. A közönség egyharmada felállt és kiment az előcsarnokba. A vetítés után Pasolini sajtófogadást rendezett a szomszédos Quattro Fontane hotel kertjében (a fesztivál épületében nem volt hajlandó), ahol egy székre felállva az olasz és a nemzetközi sajtó, a filmhíradó és a televízió tolongó képviselőinek jelenlétében, producerével egész kellemes egyetértésben kifejtette nézeteit a fesztivál bojkottjával kapcsolatban. A közzjáték minden-

esetre nagyobb publicitást biztosított Pasolini filmjének, mint amelyre egyébként számíthatott volna.

A manifesztáció erkölcsi értéke a külföldi szemlélő számára nem is volt egészen egyértelmű. Feltették Pasolininek a kérdést: ha sikerrel jár a fesztivál „békés elfoglalása”, milyen célkitűzéseket valósítottak volna meg? — „A művészek önkormányzatát” — hangzott a felelet. Ennél részletesebb és világosabb választ, sajnos, máshol sem kaptunk és talán ezzel magyarázható, hogy az ellenzéki szenvedély napról napra veszít erejéből. A „contestator”-ok legutóbbi ülésén Micciché, a pesarói fesztivál igazgatója, az Avanti kritikusa eléggé borúlátóan összegezte az elmúlt napok eseményeit. Véleménye szerint a fesztivál megújításáért indított harc egyelőre kudarcot vallott, a bojkottpártiak több taktikai hibát követtek el, talán a legfőbb az volt, hogy nem próbálták megnyerni célkitűzéseiknek Chiarinit, nem próbálták rávenni, hogy merészebben lépjen tovább azon az úton, amelyen az előző években elindult.

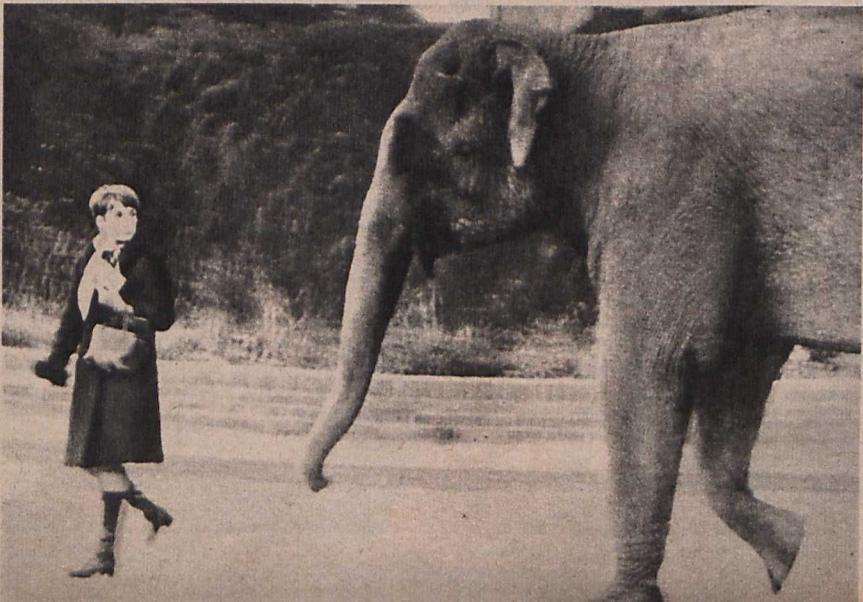
A fesztivál tehát folytatódik, bár az újabb és újabb visszalépések miatt állandóan változik az előre megtervezett műsor. Chiarini látszólag győzött. De ez a győzelem felér egy vereséggel. A 29. Mostra — az újságírók egybehangzó véleménye szerint — minden idők leggyen-

Ghislaine D'Orsay, az Egy skizofrén lány naplója című olasz filmben

gebb velencei fesztiválja. A vetítések folynak ugyan, a külsőségek a régiek, a sürgés-forgás állandó a fesztiválpalotában és környékén, de mindez mintha egy fesztivál árnyjátéka lenne csupán. Középszerű filmeket vetítenek, a sürgés-forgás elégedetlenséget és rossz kedvet leplez. Chiarini nem tudta a filmművészet nagy neveit felvonultatni fesztiválján, ezért a kezdő fiatalok műveit hívta meg inkább. A műsor zöme elsőfilmes alkotásokból tevődik össze, de ezek többsége inkább valami pszichiatér tapasztalati anyagát gazdagítaná, az igazi művészi izgalmat

Hannelore Hoger a nyugatnémet Alexander Kluge filmjében

Jelenet A kastély című filmből

keresők nem sok örömet lelhetnek bennük.

Chiarini professzor küzdelmében, hogy a fesztivált mindenképpen víz fölött tartsa, nem nehéz felfedezni a groteszk tragikumot. Hogy a velencei filmszemle aktuális politikai izgalmát biztosítsa, a „Film és politika” vitára meghívta a diákmozgalmak nemzetközi sztárjait: Rudi Dutschket, Cohn-Benditet és Jacques Sauvageot-t, de ugyanakkor rászorult arra is, hogy a filmpalota épületének háta mögött, vagy a szemközti kerítés mentén 20–30 főnyi rendőralakulat álljon készenlétben a fesztivál védelmére. A helyzet paradoxonját, azt hiszem, nem kell részletesebben kifejteni. Rudi Dutschke és Cohn-Bendit természetesen nem jött el a kerekasztal-konferenciára, bár Cohn-Bendit jelenleg Olaszországban tartózkodik, a carrarai anarchista kongresszuson vesz részt. Jacques Sauvageot levelet intézett a bojkottbizottsághoz és személyesen Chiarini professzorhoz, amelyben visszautasítja a szerepet, hogy csalogató szenzációként szolgáljon a hivatalos olasz politika kulturális rendezvényén, és egyben szolidaritásáról biztosította a fesztivál-ellenzőket.

Annie Buron, A napok tajtékjai című francia filmben

Mint mondtuk, az idei velencei fesztivál inkább a viták fesztiválja, mint a filmeké, és így akarva-akaratlan ebből a beszámolóból is kiszorultak a filmek. Egyelőre csak néhány címet sorolok fel, amelyek az eddig bemutatott művek közül aránylag a legtöbb figyelmet érdemelték: Pasolini *Teoremája*, a nyugatnémet Alexander Kluge filmje: *Művészek a cirkusz kupolája alatt*, az olasz Lilliana Cavani *Galileo*-ja, Franz Kafka *Kastély* című regényének filmváltozata, Rudolf Noelte rendezésében, Maximilian Schell főszereplésével. Az úgynevezett „New York-i iskola” egyik megalapítója, John Cassavetes *Arcok* című filmjét még nem vetítették, az olasz Bertolucci *Partner*-ét a cenzúra állítólag tegnap betiltotta. A fesztivál filmjeiről következő cikkünkben részletesen beszámolunk.

LÉTAY VERA